

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 656 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiyoy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	198
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi.....	203
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi.....	207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	232
Шерматовта Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўғли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	243
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	

Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг	248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	264
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	268
Uzakova Umida Ruzievna	
Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	278
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	295
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	300
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	306
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	312
Olimova Nodira Xamrakulovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash.....	331
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий.....	335
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	345
Xudoyorov Laziz Niyojovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi.....	357
Amonova Dilafroz O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	362
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	367
Hamrokulov M. O.	

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalarini faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi.....	375
Shodmonqulov Kamoliddin Murodilloevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati.....	379
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	388
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	392
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari.....	402
Oybek Toshtemirovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	406
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba.....	412
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti.....	418
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli.....	422
Abdullayeva Dildora Qudratovna	
Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	425
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	430
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	435
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	441
Maxamadaliyeva Mahliyoqon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari.....	448
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	453
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	459
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	466
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni.....	473
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Babanazarova Gulzar Ziuatdinovna, Ajibayeva Raiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	479
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	482
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	490
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	497
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	

Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	503
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	509
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	513
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	519
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рахимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	528
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	534
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	538
Kabulova Nurg'o'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish.....	541
Muminova Maxbuba Abduvafayevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	548
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlarini..	552
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili.....	557
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	562
Sharipova Shoxida Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	567
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlarini	574
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari	578
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	586
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Babanazarova Gulzar Ziuatdinovna, Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	596
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun	
Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash	599
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini paralellashtirish	605
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri	610
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	615
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	623
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy	626
Икрамова Нодира Бурхон кизи	

Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	631
Kasimov Azamat Abdukarimovich	
O'zbekiston Respublikasi budjetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi	638
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	645
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан	650
Сагиева Молдир Оразбай кизи	

KICHIK BIZNES FAOLIYATIDA MUHIM MUVAFFAQIYAT OMILLARINI BELGILASHNING AHAMIYATI VA ULARNI BAHOLASH

Kabulova Nurg'zal Umirbek qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik va o'rta biznesning faoliyatida muhim o'rin tutuvchi omillarni belgilash va ularni baholash metodlari tadqiq qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, adabiyotlarda qayd etilgan va empiric tahlil qilingan kichik va o'rta biznes faoliyatidagi muhim muvaffaqiyat omillarini quyidagicha: strategik rejalashtirish, boshqaruv layoqati (boshqaruvchi tajribasi va malakasi), moliyaviy nazorat, inson resurslari, innovatsiyalarni qo'llash, sheriklik munosabatlari.

Kalit so'zlar: Muhim muvaffaqiyat omillari, kichik biznes, strategik rejalashtirish, menejment, innovatsiya.

Abstract: In this article, the methods of determining and evaluating the factors that play an important role in the activity of small and medium-sized businesses are researched. According to the results of the research, the important success factors of small and medium-sized businesses, noted in the literature and empirically analyzed, are as follows: strategic planning, management ability (managerial experience and skills), financial control, human resources, application of innovations, networks.

Key words: Critical success factors(CSF), small enterprises, strategic planning, management, innovation.

Аннотация: В данной статье исследуются методы определения и оценки факторов, играющих важную роль в деятельности малого и среднего бизнеса. По результатам исследования важными факторами успеха в деятельности малого и среднего бизнеса, отмеченными в литературе и эмпирически проанализированными, являются: стратегическое планирование, управленческие способности (управленческий опыт и навыки), финансовый контроль, человеческие ресурсы, применение инноваций, партнерские отношения.

Ключевые слова: Критические факторы успеха, малый бизнес, стратегическое планирование, менеджмент, инновации.

KIRISH

Kichik va o'rta biznes subyektlari mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaganligi sababli, uni rivojlantirish zamonaviy iqtisodiyotning asosiy maqsadlaridan biridir. Kichik biznes subyektlarining ustunlik jihatlardan, u bozordagi talab va taklifga moslashuvchan bo'lib iqtisodiy inqirozlarda kam yo'qotishlar bilan omon qolishi bilan ahamiyatli. Shuningdek, bu kabi subyektlar innovatsiyalar, bozorga yangi tovarlar taklif qilishda ilg'or hisoblanadi, natijada raqobatni qo'llab quvvatlaydi. Garchi turli o'zgarishlarga moslashuvchanligi, tashabbuskorlikda ilg'or bo'lishiga qaramay, ko'pchilik kichik biznes subyektlari to'g'ri boshqaruv yo'lga qo'yilmaganligi va moliyalashtirishdagi yetishmovchiliklar tufayli hayotiylik sikli uzoqqa bormaydi. Ma'lumki, ko'pchilik kichik korxonalar faoliyatining birinchi yilidan so'ng muvaffaqiyatsizlikka uchraydi va korxonalarning atigi 5-10 foizi besh yildan keyin omon qoladi. Chet elda kichik biznesning yashovchanligi birmuncha yuqori: kichik va o'rta korxonalarning 25 foizining ishlash muddati 2 yildan kam, yarmi 5 yilgacha, 30 foizdan ko'p bo'lmagani esa 15 yilgacha yashaydi. Shuning uchun kichik biznesda muhim muvaffaqiyat omillarini belgilash muhim hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Korxona muvaffaqiyatli faoliyat yuritayotganini aynan qaysi omillar belgilab beradi, kichik va o'rta biznesning samaradorligi qanday o'lchanishi kerakligi yoki bunga hissa qo'shadigan muhim muvaffaqiyat omillari bo'yicha yagona kelishuv mavjud emas. Lau va Lim muvaffaqiyatni yo'qotishlarsiz yoki zarar keltirmasdan biznesning davom etishi deb ta'riflagan ^[1]. Kesperning Janubiy Afrika davlatlaridagi kichik biznes bo'yicha tadqiqotlariga ko'ra, bu savolga kichik biznes subyektlari egalaridan biznesning tashkil qilingandan keyin birinchi ikki yillikda omon qolishi degan javobini olgan.

Teng va boshqalar muvaffaqiyatli biznesni ikki yildan ortiq vaqt davomida mavjud bo'lgan, beshdan o'ttiz-tagacha xodimga ega bo'lgan, daromad keltiradigan, infratuzilma va o'sish nuqtai nazaridan kengaytirilgan biznes deb ta'riflagan [2].

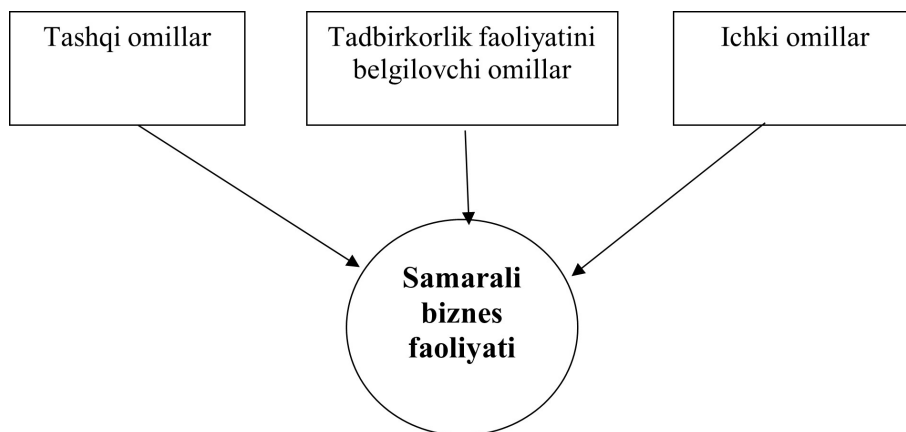
Biznesning muvaffaqiyatini baholashning an'anaviy yondashuvida esa rentabellik va investitsiyaviy daromadlilik belgilab beradi. Shuningdek, bu bozor hajmi, ishchilar soni, pul aylanmasi, sotuv ko'rsatkichlari bilan baholasa bo'ladi. Sandbergning ta'kidlashiga ko'ra esa biznesning muvaffaqiyati kichik biznes subyekti omon qolishi, o'sish, bandlikni yaratish va qashshoqlikni kamaytirishga hissa qo'shish qobiliyatidir. Yuqoridagi keltirilgan fikrlardan kelib chiqib biznesdagi muvaffaqiyat omillarini 2 guruhga moddiy va nomoddiy guruhga bo'lishimiz mumkin. Moddiy omillar(kapital, daromad) biznesni o'sishida muhim bo'lsa, nomoddiy omillar (boshqaruv layoqati, g'oyalar, munosabatlar) biznesni omon qolishi va samarador ishlashida ahamiyatli deyishimiz mumkin [3].

1-jadval: Biznesda muvaffaqiyat omillari va ularning xususiyatlari / ustunliklari [4]

Omillar	Ustunliklar/xususiyatlari
Strategik rejalashtirish	Tashkiliy samaradorlikni oshiradi Barqaror o'sish Raqobat ustunligining ortish
Boshqaruv qobiliyati	To'g'ri qaror qabul qilish Muammoga yechim
Innovatsiya	Tarmoqda ustunlik Imkoniyat Faol istiqbol
Inson kapitali	Barqaror o'sish Sifatli ish
Moliyalashtirish manbalari	Biznesning og'riqli nuqtasi Korxona hayot sikli
Hamkorlar	Global miqyosda o'sish

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Muhim muvaffaqiyat omillarini (CSF)sifatli o'zgaruvchilar bo'lib, ularning qo'llanilishi joy yoki sanoat asosida aniqlanishi mumkin. Maqolada bu omillar umumlangan holda tadbirkorlik omillari, tashqi va ichki omillarga bo'lingan (1-rasm).

1-rasm: Muvaffaqiyatli biznes yuritishning konseptual asosi

Tadbirkorlik omillari – bu kichik va o'rta korxonalar egalari / menejerlarini tashvishga soladigan omillari [5]. Belgilangan oltita omilga egalarning/menejerlarning yoshi, ta'lim darajasi, oldingi ish tajribasi, tadbirkorlik yo'nalishi, shaxsiyati va egalari/menejerlarning jinsi kiradi. Olti omilning tafsiloti shu tufayli taqdim etilgan. Ko'proq tadbirkorlik omillari bo'lishi mumkin, ammo tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ularning barchasi belgilangan oltitadan bir yoki bir nechtasiga kiradi.

Ichki omillar – kompaniyalar va ularning faoliyatiga taalluqli omillar, resurslar va siyosatlardir. Ular firmada operatsion faoliyatning omon qolishi va amalga oshirilishi uchun juda muhim va firma faoliyati uchun juda muhimdir. Ko'pgina korporativ omillar kompaniyaning faoliyati va mavjudligiga taalluqlidir va ko'plab olimlar

ularning ahamiyatini turli tomonlardan ko'rib chiqdilar. Ular kompaniyaning yoshi, biznes tarmog'i, mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish, moliyaviy resurslar, bozor va mahsulotni rivojlantirish, marketing, inson kapitali, xalqarolashtirish va strategik rejalashtirishdir.

Tashqi muhit omillari: iqtisodiy muhit, siyosiy muhit, ijtimoiy-madaniy muhit, ekologik va ekologik omillar, huquqiy va me'yoriy baza va texnologik ta'sir.

Maqolada 25 ta biznes faoliyati uchun muhim faktorlarni ko'rsatib o'tiladi, lekin soha turiga, hududga qarab farqlanishi mumkin.

Kichik va o'rta korxonalarda (KO'B) muhim muvaffaqiyat omillarini (CSF) baholash biznes uchun o'z missiyasi va maqsadlariga erishish uchun muhim bo'lgan asosiy sohalarni aniqlashni o'z ichiga oladi. Quyida ushbu omillarni samarali o'lchash uchun bosqichlarini ko'rishimiz mumkin:

- **Muvaffaqiyatning muhim omillarini aniqlash.** Bu biznes o'z maqsadlariga erishish uchun yaxshi bajarilishi kerak bo'lgan faoliyatning muhim sohalari.
- **Moliyaviy samaradorlik:** rentabellik, daromadning o'sishi, xarajatlarni nazorat qilish.
- **Mijozlarning qoniqishi:** mijozlarning sodiqligi, fikr-mulohazalari va ushlab turishi.
- **Operatsion samaradorlik:** soddalashtirilgan jarayonlar, samaradorlik va xarajatlarni boshqarish.
- **Bozor tahlili:** bozor ulushi, brend xabardorligi va raqobatbardosh joylashuv.
- **Innovatsiyalar:** mahsulotni ishlab chiqish, texnologik taraqqiyot va moslashuvchanlik.
- **Xodimlarni jalb qilish:** xodimlarning qoniqishi, ushlab turishi va malakasini oshirish.
- **Faoliyatdagi har bir ko'rsatkichlarni tahlil qilib borish, bozorga moslashish.**
- **Balanslangan ko'rsatkichlar xaritasi:** biznes faoliyatini tashkilotning qarashlari va strategiyasiga moslashtirish.
- **KPI tizimi:** Har muhim muvaffaqiyat omillarini (CSF), tegishli dasturiy ta'minot yordamida kuzatish;
- **Benchmarking:** samaradorlikni sanoatning eng yaxshi amaliyotlari bilan solishtirish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ekonometrik tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekistonda har bir yangi tashkil etilgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyekti mamlakat YIMga qariyb 100 ming dollar miqdorida hissa qo'shishi mumkinligi aniqlandi. Hukumat tomonidan qo'yilgan maqsadning bajarilishi ya'ni 2024-yilda 110 mingta tadbirkorlik subyektlarining tashkil etilishi mamlakatning YIMga 10 milliard dollardan ortiq mablag' qo'shilishiga olib kelishi mumkin[6]. Albatta, bu kabi ko'rsatkichlarga erishishda esa kichik biznes subyektlarining to'g'ri tashkillashtirilishi va uzoq maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, strategik rejaga ega bo'lgan biznes 30% tezroq o'sadi [7]. Shunday ekan biznes subyektlari o'z maqsadlarini belgilagan holda, rejalashtirishni amalga oshirishi, malakali ishchi resursalarini jalb qilishi va ularni ish tajribalarini doimiy oshirib borishi, innovatsiyalarga ochiq bo'lishi va shuningdek global bozorni egallashda hamkorlik munosabatlarini amalga oshirishi va ularni amalga oshirishda esa to'g'ri boshqaruv va nazoratni yo'lga qo'ya olishi lozim. Biznes uni muvaffaqiyatga eltuvchi bu kabi omillar to'g'ri yo'ga qo'yilmas ekan biznesni istiqboli ham shubha ostida qoladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Lau, G.T., Lim, J.W.B. (1996). "An exploratory study of factors affecting the failure of local small and medium enterprises". Asia Pacific Journal of Management, 13(2): 47-61.
2. Teng, H.S.S., Bhatia, G.S., Anwar, S. (2011). "A success versus failure prediction model for small businesses in Singapore". American Journal of Business, 25(1): 50-64.
3. Kamoche, K. (1996). Strategic human resource management within a resource-capability view of the firm*. Journal of Management Studies, 33(2), 213-233. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.1996.tb00158>.
4. Rodrigues M, Franco M, Silva R, Oliveira C. Success Factors of SMEs: Empirical Study Guided by Dynamic Capabilities and Resources-Based View. Sustainability. 2021; 13(21):12301. <https://doi.org/10.3390/su132112301>
5. Andrew Burke, Stuart Fraser and Francis J. Greene The Multiple Effects of Business Planning on New Venture Performance Journal of Management Studies 47:3 May 2010 doi: 10.1111/j.1467-6486.2009.00857
6. Lampadarios, E. 1. (2015). Critical Success Factors (CSFs) for Small Medium Enterprises (SMEs): An Empirical Study in the UK Chemical Distribution Industry. Post-Doctoral thesis. Leeds Beckett University.
7. <https://www.adb.org/uz/publications/uzbekistan-fact-sheet>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.